

**EDEBİYATA VE ÇOCUK EDEBİYATINA BİR KAYNAK
OLARAK BAZI CUMHURİYET DEVRİ YAZARLARININ
ÇOCUKLUK ANILARI VE ÇOCUKLUK DÖNEMLERİNİ
ETKİLEYEN ŞARTLAR**

*Cem Şems TÜMER **

ÖZET

İnsan hayatının en önemli devresi olan çocukluk dönemini oluşturan şartlar hem kişilik üzerindeki etkileri ve hem de yazarlar için edebî metinlere bir kaynak olmaları bakımından önem taşır. Bu çalışmada, 1979'un *Dünya Çocuk Yılı* olarak ilan edilmesi münasebetiyle *Mehmet Seyda* tarafından hazırlanan ve Türk Dil Kurumu yayınları arasından çıkan *Çocukluk Yılları* adlı eserde yer alan elli sekiz yazarın çocukluk anıları incelendi. Yazarların çocukluklarını belirleyen şartlar ve bu şartların gerek kendileri, gerekse yazarlıkları üzerindeki etkileri tespit edilmeye çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, çocukluk, çocukluk anıları, bilgi metni, kurmaca metin, Cumhuriyet devri yazarları,

**CHILDHOOD MEMORIES AND CONDITIONS
AFFECTING THEIR CHILDHOOD PERIODS OF THE
WRITERS IN REPUBLIC PERIOD (CUMHURİYET
DEVİRİ) AS A SOURCE OF LITERATURE AND
CHILDREN'S LITERATURE**

ABSTRACT

The context that influences one's childhood, the most important period of human life, is especially

* Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, cmstumer@mynet.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

important for writers about the effects on both their personality and their writings. In this study, childhood memories of fifty eight authors are investigated based on the book titled “Çocukluk Yılları”, published by TDK, by Mehmet Seyda, as the year of 1979 was declared “World Children’s Year”. The conditions affecting their childhood periods and the effects of those conditions on themselves and their writing ability are determined.

Keywords: Children’s literature, childhood, childhood memories, informatic text, fictional text, writers in republic period (Cumhuriyet devri)

1. Çocuk ve Çocukluk Kavramı

Sözlüklerde “bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak” şeklinde tanımlanan “çocuk” kavramı hakkında çeşitli kitaplarda benzer bilgiler tekrarlanmıştır. Çocuk, doğum ile ergenlik çağı arasındaki dönemi yaşayan küçük insandır. Dört aşamadan oluşan bu dönemin birinci evresi doğumdan yaklaşık üç haftalık oluncaya kadar, ikinci evresi on sekizinci aya kadar, üçüncü evresi 6-7 yaşına kadar, dördüncü ve son evresi de ergenlik çağına kadar sürer.¹ Bebek, 0-2 yaş arasındaki meme, süt veya kucak çocuğu; ergen, gelişim açısından, ergenlik çağına gelmiş 15-16 yaş arasındaki erkek veya kızlara verilen ad olduğuna göre çocuk, 2-16 yaş arasındaki kız ya da erkeklere verilen ortak ad olarak açıklanabilir.²

Bu tanımlarla daha çok biyolojik bir varlık olarak görünen çocuk, 0-16 yaş arasında fiziksel, sosyal, duygusal ve zihinsel açıdan gelişimini devam ettirir, ya da psikologların dediği gibi bu devrede *biyolojik doğum, sosyal doğum ve gerçek “ben” in doğumu* gerçekleşir.

Aslında bir diğer açıdan bakıldığında, J.J. Rousseau’nun *Emile*’inden beri çocuğun kendine özgü nitelikleri ve dünyasıyla

¹ Tacettin ŞİMŞEK, *Çocuk Edebiyatı*, Rengarenk Yay., 1.bsk., Ankara, 2002, s. 13.

² Hasan GÜLERYÜZ, *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, PegemA Yay., 2. bsk., Ankara 2003, s. 6.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

özel bir varlık olduğu düşüncesinin de hâkim olduğu göze çarpmaktadır. "Rousseau, çocuğun kendine mahsus ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlara intibak etmiş bir zihniyeti olduğunu tekrar etmeyi sever; çocuğun küçük bir ergin, yani küçük bir adam olmadığını daima ihtar ederdi"³ Onun bu yaklaşımı, çocuğa yönelik günden güne artan ilmi bir alâkanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ancak, -her ne kadar milletlerin kültürlerinde, felsefelerinde, atasözlerinde, çeşitli metinlerinde bir düşünce olarak yer alsada- çocuğun bütün dünyanın üzerinde fikir birliği ettiği bir değer olarak kabul edilmesi ne yazık ki, çok yakın bir dönemde gerçekleşmiştir. 1924 yılında başlayan çalışmalarla ortaya çıkan *Çocuk Hakları Evrensel Bildirgesinin* kabul edilip, onaylanıp yürürlüğe girmesi, ancak 02.09.1990 tarihinde mümkün olabilmiştir. İnsanlık âlemi çocuğu nasıl anladığını ve ona nasıl bir gelecek hazırlamak istediğini, bu tarihte, yani yirminci yüz yılın sonlarında deklere edebilmiştir.

Söz, *çocuk yaşantısına*, yani *çocukluk* kavramına geldiğinde ise, ayrı bir değer ve derinlik kazanmaktadır. Çocukluğu duygu dünyasının bütün iyimserliğiyle değerlendiren sanatçılar; "Çocukluk şiiirdir, çocuk da şâir. Ne ki, sırasında vezinsiz, kafiyesiz tek mısra, hattâ tek hecedir. Ama bakarsınız bir şahbeyit, bir tam kıt'a ve büyük nükte de olabilir."⁴ şeklinde veya, ilginç bir benzerlikle, "Çocuklar Şiiirdir"⁵ gibi yorumlarda bulunmuşlardır. Hayatın bütün güzelliklerini çağrıştıran bu tür değerlendirmelere karşılık, daha gerçekçi ve bilimsel bakıldığında, çocukluğun geleceğimizi belirleyen niteliği ortaya çıkmaktadır.

Çocuğun sağlıklı bir ortam içerisinde büyümesi çok önemlidir. Bu ortamı belirleyen aile, okul, çevre, genel kültür düzeyi gibi değişkenlerin olumlu veya olumsuz nitelikler taşıması çocuğun gelişimini ve geleceğini belirlemektedir.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde, en üst düzeyde, yeme-barınma vb. hariç, *bireyin kendini gerçekleştirme gereksinimi* vardır. Bu piramit çocuk açısından şu şekilde düşünülebilir:

³ Mustafa Şekip TUNÇ, "Çocuk Mantığı", *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, Gökyüzü Yay., 1. bsk., İstanbul, 1987, s. 213.

⁴ Sâmîha AYVERDİ, "Çocuk", *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, Gökyüzü Yay., 1. bsk., İstanbul, 1987, s. 221.

⁵ Sevinç ÇOKUM, "Çocuklar Şiiirdir", *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, Gökyüzü Yay., 1. bsk., İstanbul, 1987, s. 230.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

“Fiziksel gereksinimler: Okul için gerekli materyal ve araç-ge-reçlerin sağlanması,

Güvenlik gereksinimi: Öğrencinin kendini güvende hissedeceği bir ortam,

Sosyal gereksinimler: Okul çalışanlarından ve arkadaşlarından sevgi ve takdir görme,

Saygı görme gereksinimi. Kendini değerli hissedeceği özel alanlar sunulması,

*Kendini gerçekleştirme gereksinimi: Başarıya ulaştıracak bir öz-güven düzeyi”.*⁶

Çocuğun temel ihtiyaçları karşılandıkça güven duyguları gelişir, sonrasında ise çocuk, sevgi ve saygı arar. Çocuk, düşük düzeydeki ihtiyaçlarını gidermedikçe üst düzey ihtiyaçlarını gide-remez. İhtiyaçlar yaş ilerledikçe, farklılaştıkça, “eğitim” her alanda daha çok ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Erikson’a göre çocukluk, insanı insanlığa başlatan ilk sah-nedir. Çocuk güveni ve güvensizliği bu devrede öğrenir. Dünya ya güvenilir bir ortam ya da korkularla dolu bir ortamdır. Yetişkinler ve çevre çocuğun dünyaya bakışını belirler. Bu bakış, çocuk büyü-yüp yetişkinler içine karıştığı zaman da fazla değişikliğe uğrama-dan devam eder.⁷

O halde çocuğun; çocukluk dönemini, başka bir ifadeyle kendi iç dünyasının nüvesini oluştururken, bunu hangi şartların etkisi altında ve ne şekilde gerçekleştirdiği son derece önem taşı-maktadır. Zira, gelecekte yazar veya şair, ya da kısaca sanatçı ola-cak birinin çocukluk yaşantıları, bir taraftan onun kişiliğini ve ge-leceğini biçimlendirirken, diğer taraftan da ileride eserlerini bes-leyecek doğal bir kaynak vazifesi görmektedir.

⁶ Şenay YAPICI, Mehmet YAPICI, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Anı Yay., An-kara, 2005, s. 63.

⁷ Abdullah ŞAHİN, “Çocuk ve Çocukluk”, *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, PegemA Yay., 1.bsk., Ankara, 2007, s. 3.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

2. Çocukluk Yaşantılarının veya Anıların Edebiyata Bir Kaynak Oluşu

Edebiyatta; *anı (hâtîrâ veya hâtîrât), günce, biyografi, otobiyografi, biyografik veya otobiyografik roman* gibi türler olmakla beraber, bunların *gerçeklik* bağlamında sınırlarını kesin olarak belirlemek oldukça güçtür. Burada sanırız; ele aldığımız metnin bilgi veren bir metin mi, yoksa edebî kurgusal bir metin mi olduğuna ve buna bağlı olarak hârici âleme ait gerçek bir gerçekliğin mi yoksa kurgusal bir gerçekliğin mi anlatıldığına karar vermiş olmamız bu konuda hüküm vermek için son derece önemlidir.

Gerçi her anlatının bir bilgilendirme işlevi vardır, ancak özellikle göndergesi gerçek dünyaya ait anlatsal metinlerde (*günlük söyleşimler, anlatı biçiminde aktarılan bilgiler, rapor, tanıklık bilgileri, gazete röportajları, yaşamöyküsü, özyaşamöyküsü, tarihsel anlatılar*) bu işlev daha belirgin olarak görülür⁸. Diğer taraftan, anlatsal metnin kurmaca bir yanı her zaman vardır, yani her anlatsal metinde bir kurmaca işlevi vardır. Bu da bir bakıma bilgilendirici işlevin karşıtı bir durumdur. Yani göndergeleri kendi üzerine olan (*söylence, mesel, destan, garip olaylar, kısa öykü, roman*) anlatıda imgesel olarak yaratılmış bir olayın anlatımı söz konusudur. Bu imgesel olayın belli bir düzen içinde oluşturulması kurmaca işlevini belirler.⁹

Kurmacanın son yüzyıllar içinde en çok rağbet gören türlerinden biri olarak roman gerçeklikle kurmacalık arsında bir yerde, ama kurmacalık vasfı daha ağır basan, gerçekliği ancak malzeme olarak kullanıp, onu bozan ve dönüştüren bir yapıya sahip edebî bir türdür ve gerçek romancı, bize dış dünyanın gerçeğiyle sübjektif tecrübenin cazibesini birlikte sunar.¹⁰ Roman

⁸ Doğan GÜNAY, *Metin Bilgisi*, Multilingual Yay., İstanbul 2001, s. 165.

⁹ GÜNAY, *Age.*, s. 165.

¹⁰ (Şaban SAĞLIK, *Popüler Roman ve Estetik Roman Kavramları Açısından Esat Mahmut Karakurt İle Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanları Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*, Ondokuz Mayıs Ü., Sos. Bil. Ens. Türk Dili ve Edb. ABD., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 1998, s.72, ve Mark SCHORER, "Teknik ve Öz İlişkisi", *Roman Teorisi*, hzl. Philip Stevick-çev. Sevim Kantarcıoğlu, Gazi Ü. Yay., Ankara 1988, s.78) Aktaran: Selçuk ÇIKLA, "Romanda Kurmaca ve Gerçeklik" *Hece* (Türk Romanı Özel Sayısı), Yıl:6, Sayı:65/66/67, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, s. 115.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

kurmacadır ve romandaki gerçeklik de kurmaca bir gerçekliktir. Kurmaca gerçeklik, kurmaca eserin kendi içinde tutarlı ve gerçekçi olmasıdır. Roman hayatın gerçeklerini kendi iç gerçekliği haline getirerek sunar. Bütün realist ve natüralist romancıların gözlemledikleri kişi ve olayları mümkün olduğunca birebir yansıtmadıkları, bu kişi ve olayları gerçeğe benzer olarak vermeye çalıştıkları malumdur.¹¹

Objektif bir biçimde doğrudan bilgi veren *biyografi* türü bir tarafa, yukarıda sıraladığımız *anı* (*hâtîrâ veya hâtîrât*), *günce*, *otobi-yografi*, *biyografik* veya *otobi-yografik roman* gibi türlerde “anlatıcı Ben”, “anlatılan Ben”den derece derece uzaklaştığı için, anlatılan kişi ya da olay, olan ya da yaşanandan farklılaşmaya, yani kurmaca gerçekliğe doğru yaklaşmaya başlar. Dolayısıyla bu türlerde sübjektiflik hâkimdir. Bu edebîliğe doğru gidiş bakımından bu türler arasında şöyle bir sıralama yapabiliriz: *Otobi-yografi*, *günce*, *anı*, *biyografik* veya *otobi-yografik roman*. “Edebiyat biliminde otobi-yografiyle akraba olarak tanımlanan *anı*, *günce*yle çok benzerlikler gösterir. Ne var ki *anı* yazarı, anlattığı yaşantılarına *günce*dekenden daha bir mesafe kazanmıştır, çünkü sığağı sığağına aktarma, ancak *günce*de söz konusudur.”¹² Fakat her hâlükârda itibârî bir varlık olarak anlatıcı kendisini hissettirecektir. Bir *günce* yazarı kayıt makinesi gibi hareket edip tutanak kuruluşunda metinler yazmayacak, bir *anı* yazarı ise anlattıklarını muhakkak hâlden bir bakışla anlatacaktır. Her iki durum da gerçek gerçeklikten bir sapmayı işaret etmektedir. Buna birçok *anı* kitabı örnek gösterilebilir. Yakın bir zamanda yayımlanmış olan *Mînâ URGAN*’ın “*Bir Dinozorun Anıları*” isimli kitabının yayımlanmasından sonra oluşan tartışma ortamını düşünmek bu konuda fikir verecektir. Aynı olaya karışmış kişiler, bu olayın değerlendirmesini –doğal olarak– farklı farklı yapmaktadırlar.

Diğer taraftan da yaşanan olayların bu tür metinlere kaynak ya da konu olduğu gerçeğini de kabul etmemiz gerekir. *Günce* ve *anılardan* bir adım daha ileri giderek sözü *romana* getirecek olursak; hayatının ve yaşadıklarının bir romancı için son derece

¹¹ Selçuk ÇIKLA, “Romanda Kurmaca ve Gerçeklik” *Hece* (Türk Romanı Özel Sayısı), Yıl: 6, Sayı: 65/66/67, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, s. 116.

¹² Gürsel AYTAÇ, *Anı Türü ve Demir Özlü’nün “Sürgünde On Yıl”ı*, *Edebiyat Yazıları II*, Gündoğan Yay., Ankara 1991, s. 9.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

doğal ve vazgeçilmez bir kaynak olduğunu görürüz, ancak bunun kurgusal bir gerçeklik içerisinde sunulduğunu gözden uzak tutmadan.

Bu konuda farklı bakış açılarına sahip olan kişileri yerine göre haklı çıkarabilecek olan bu durum; bir çalışmada, paradoksal gibi görünen “Her roman otobiyografiktir” ve “Otobiyografik olan roman yoktur” şeklindeki iki ana önerme doğrultusunda tartışılmıştır. Birinci önermede tartışılan alt önermeler şunlardır:

“1. Gerçek bir insan, yazar olarak kendi hayatını yazarak tekrar kurar ve kurduğu hayatı kendileştirir.

2. Kendi hayatından yola çıksa da roman nesneliliği içinde yazar, kendini nesnelleştirmek durumundadır.

3. Bir yazar, yazarak kendini var edebilir ve romanı kendini arayan ruhun öyküsü olarak görebilir.

4. Romanda, yazarın gerçek hayatına ait hiçbir iz bulunmasa bile, her roman, bir benliğin muamması olarak görülebilir.

İkinci önermede ise, ana hatlarıyla şunlar tartışılmaktadır:
1. Bir insanın tek ve parçalanamaz hayatı romanda anlatılamaz.

2. Otobiyografik bilgiye dayanarak yapılan roman çözümlemesi, daima içinde yanlışlıklar bulunduracaktır.

3. Yazar, kendini kurgusallaştırırken aslında kendi bireyselliğini saklayabilir.

4. Romandaki insanın tanımlanabilmesi, okurla tamamlanabilecek bir şeydir.”¹³

Oysa bütün bu alt önermelerin kendine göre doğruluk payı vardır. Aslında bu noktada otobiyografi ile otobiyografik romanı birbirinden ayırt etmek zor değildir. “Bunlar arasındaki en belirgin fark ise, yazarın yaşam öyküsünü ‘roman’ olarak nitelendirmesinde yatar. Artık gerçek öğeler geri plâna itilmiştir, kurmaca gerçeklik ile gerçek ger-

¹³ Mehmet NARLI, “Otobiyografi(k)- Roman Her Roman Otobiyografiktir- Otobiyografik Olan Roman Yoktur”, Hece, (Hayat Edebiyat Siyaset Özel Sayısı) Yıl:8, Sayı 90/91/92, Haziran/ Temmuz/ Ağustos 2004, s. 463.

çeklik, iç içedir, yazar kendi içine kapalı yepyeni bir dünya kurar otobiyografik romanda.”¹⁴

Alman edebiyat bilimcileri çoğu kez bu türlerin hepsi için “anı edebiyatı” terimini kullanmışlardır. Hepsinin ortak yanı yazarlarının kendi yaşamlarını, yaşadıklarını genellikle okuru yanıltmayacak bir biçimde ve dikkatle anlatmalarındır. Otobiyografi yazarı yaşam öyküsünü yazarken, anı, günce gibi türleri belge olarak kullanır, bu belgeler onun gerçeğe daha yakın olmasını sağlar.¹⁵

Oktay Akbal, Anıları Eleştirmek adlı denemesinde anıların eğer yazıya aktarılmamışsa bir köpük gibi eriyip yok olacağını, zamanla değişip tanınmaz hale geleceğini bu yüzden anlamlarını yitireceğini savunur. “Ancak yazmak, anıları saklamaya yeter mi? Akbal’a göre yetmez. Çünkü artık o öykü gibi, deneme gibi bir sanat yaratısı olmuştur. ‘O andaki kişi de ne sizsiniz, ne de başkalarının tanıdığı bir kişi. Bir düşünürünü.’ Bu konu ile ilgili başka bir yazısında ise yaşananların ancak ‘sanatçının elinin değmesiyle’ sanat olacağını söyler.”¹⁶

O halde şunu söyleyebiliriz; ister gerçeklik duygusu yaratmak için yazılmış olsun, ister gerçekten yaşamış olduğu için, bir yazar romanlarında anılarından yararlanabilir, bunlar hayat/eser bağlamında bir kaynak olma özelliği gösterir, yazarın onu ne olarak isimlendirdiği de ayrıca önem taşımaktadır.

Bu nokta gerçekten önemlidir ve bizim edebiyatımızda oldukça karışık bir görünüm arz etmektedir. Bir taraftan, edebiyatımızda ilk biyografik roman örneklerinde, yazılan şeyin roman olduğu eserin ismine bile yansıtılmışken, son on yıl içinde yayımlanan biyografik romanların isimlerinde roman oluşunu vurgulama kaygısı ortadan kalktığı gibi, kitabın ön, iç ve arka kapağında eserin roman olduğuna dair bir niteleme bulunmamaktadır. -Bu arada biyografik roman türünde belirlenebilen ilk eser ise, *Hasan Âli Yücel’in Goethe Bir Dehanın Romanı* isimli eseridir. Bunun dışında ilk akla gelenler; *Mehmet Emin Erişirgil’in Bir Fikir Adamının*

¹⁴ Nuran ÖZYER, *Edebiyat Üzerine, Otobiyografi Türü ve İki Örnek*, Gündoğan Yay., Ankara 1994, s. 17.

¹⁵ ÖZYER, *Age.*, s. 17.

¹⁶ Osman GÜNDÜZ, *Düş İle Gerçek Arasında Oktay Akbal’ın Öykücülüğü*, Akçağ Yay., Ankara 2003, s. 40.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Romanı: Ziya GÖKALP, yine aynı yazarın *İslâmcı Bir Şair'in Romanı: Mehmet Âkif, Tahir Alangu'nun "roman" adını taşımasına rağmen bir biyografi özelliği gösteren Ömer Seyfettin Ülkücü Bir yazarın Romanı, Oğuz Atay'ın Bir Bilim Adamının Romanı* adlı eserlerdir. 1990'lı yıllarda ise biyografik roman üretiminde büyük bir artış olduğu görülmektedir.¹⁷

Diğer taraftan da hazırlayanlar, yayımlayanlar ya da yazarlardan kaynaklanan sebeplerden dolayı da –ilginç bir biçimde– bazı hâtirâların roman, bazı romanların da hâtirâ olarak yayımlandığı görülmektedir.¹⁸

Hippolu Aziz Augustinus'un din değiştirmesini anlattığı Confessiones (İtiraflar) adlı kitabı otobiyografi türünün ilk yazılı örneği olarak kabul edilir. *Goethe'nin Şiir ve Hakikat* adlı eseri ile *Jean Jacques Rousseau'nun İtiraflar* adlı eseri Alman ve Fransız edebiyatlarının dünyaca ünlenmiş otobiyografilerindedir. Otobiyografik romana doğru gidildiğinde, *Alphonse Daudet'nin Küçük Şeyler'i, Tolstoy'un Çocukluk, İlk Gençlik, Gençlik* kitapları ilk akla gelen örneklerdir.

Türk edebiyatında ise; *Yakup Kadri'nin Anamın Kitabı, Peyami Safa'nın Dokuzuncu Hariciye Koşuşu, Mehmet Seyda'nın çocukluk ve gençlik anıları üzerine oturttuğu, bir yönüyle birbirini tamamladığı için nehir-roman, bir yönüyle de bir kişilik oluşumunun hikâyesi olduğu için bildungsroman (oluşum romanı) olma özelliği gösteren Yaş Ağaç, Bir Gün Büyüyeceksin, İhtiyar Gençlik, Cinsel Oyun, Yanartaş* roman dizisi; *Ömer Seyfettin'in* konusunu çocukluğundan, *Yakorit* sınır kasabasından, yaşadıklarından, kısaca kendi hayatından alan çok sayıdaki hikâyesi anıların, özellikle çocukluk anılarının esere nasıl kaynaklık ettiğini güzel bir biçimde örneklemektedir. Ayrıca *Orhan Kemal'in* otobiyografik roman dizisi olarak değerlendirilen *Küçük Adamın Notları* veya *Elif Şafak'ın* kendisinin *otobiyografik roman* diye adlandırdığı *Siyah Süt* romanı

¹⁷ Mustafa APAYDIN, "Biyografik Roman Türünün Türk Edebiyatındaki Gelişimi Üzerinde Bazı Dikkatler", *Hece* (Türk Romanı Özel Sayısı), Yıl:6, Sayı:65/66/67, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, s. 461, 462.

¹⁸ Ali BİRİNCİ, "Roman mı, Hâtirat mı?", *Türk Yurdu*, (Türk Romanı Özel Sayısı), Mayıs-Haziran 2000, Cilt:20, Sayı 153-154, s. 88-91.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

da hayat/eser ilişkisinin daha üst seviyede etkili olduğu eserler olarak karşımıza çıkar.

Bir yazarın anılarının, özellikle de çocukluk anılarının onun esrelerine nasıl kaynaklık ettiği, başlı başına ayrı bir çalışmanın konusu olabilir ve bu konuda örnek olacak bir hayli yazar bulunabilir. Ancak biz burada iki tipik örnek üzerinde durmak istiyoruz. Bunlardan bir tanesi, *Yakup Kadri*'nin küçük hikâyelerini topladığı *Bir Serencam* isimli hikâye kitabında yer alan *Baskın* isimli hikâyedir. *Yakup Kadri*, 30 Mayıs 1957 tarihli *Ulus*'taki *Bize Göre* başlıklı yazısında, mahallenin önde gelenlerinin ve mahallelinin, dul bir kadının evine yaptıkları baskının konu edildiği bu hikâyede anlatılanları, on on bir yaşlarında bir çocukken neredeyse aynıyla yaşadığını ayrıntısıyla anlatmaktadır.¹⁹

Bir diğeri ise, *Oktay Akbal*'dir. Onunla ilgili önemli bir çalışmada *anıya dayalı öyküleriyle ilgili şu değerlendirmeye* rastlıyoruz: “*Onun kendince bir seçime ve ayıklamaya tabi tuttuğu öykülerinden toplam iki yüz yetmiş bir öykü içinde birinci ve en büyük bölümünü çocukluk döneminden itibaren çeşitli zamanlardaki anılarına dayalı öyküleri oluşturur. Çocukluk ve ilk gençlik dönemine ait anılardan söz eden öykülerinin toplamı seksen ikidir. Buna dolaylı olarak anılarından söz eden öykülerini de eklersek bu sayı yüz on dokuza yükselmektedir. Bu sayıya konusunu matbuat yaşamındaki anılarından alan öyküleri, çeşitli zamanlarda İstanbul dışına yaptığı gezileri ve memuriyetleri konu alan öyküleri, tutukluluk dönemi anı ve izlenimlerini konu alan öyküleri eklendiğinde öykülerinin yarıdan fazlasının çeşitli zamanlardaki anılarına dayalı olduğu görülecektir.*”²⁰ Bu bilgiler gerçekten anıların, ya da yaşanan hayatın, -kurmaca bir dünya içerisinde yer alsa bile- bir yazar için ne kadar önemli bir kaynak olduğunu göstermektedir.

3. Bazı Cumhuriyet Devri Yazarlarının Çocukluklarını Belirleyen Şartlar

Bazı Cumhuriyet Devri Yazarları söz grubundan kastımız, 1979'un *Dünya Çocuk Yılı* olarak ilan edilmesi münasebetiyle *Mehmet Seyda* tarafından hazırlanan ve Türk Dil Kurumu yayınları ara-

¹⁹ Hasan Âli YÜCEL, *Edebiyat Tarihimizden*, İletişim Yay., İstanbul 1989, s. 113.

²⁰ GÜNDÜZ, Age., s. 69.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

sından çıkan *Çocukluk Yılları*²¹ adlı eserde yer alan elli sekiz yazardır²². Bu bölümde, bu elli sekiz yazara ait çocukluk anılarından onların çocukluklarını belirleyen, ya da çevreleyen şartları tespit etmeye çalıştık.

Burada yer alan anılar bir ölçek ya da bir anket kapsamında hazırlanan sorulara verilen cevaplar olmadığı için bir bütünlük göstermemekte, her yazar kendince önemli gördüğü olayları anlatmaktadır. Ancak yine de dikkatli bir nazarla bakıldığında, onların çocukluklarını yaşadıkları ve bir yerde geleceklerini belirleyen şartları belirlemek mümkün olabilmektedir. Bu ise, önceki bölümlerde tartıştığımız *çocukluk* ve *hayat/eser* ilişkisi bakımından ayrı bir önem ve anlam taşımaktadır. “Öyle önemli ki *çocukluk*, özümüz diye bir şey varsa, orada tutar, orada oluşur. Yazmayı besleyen tükenmez bir kaynak.”²³ sözleri bu durumu güzel bir biçimde özetlemektedir.

Bu bölümde dağınık gibi görünen bu çocukluk şartlarından ortak noktalar belirlemeye çalıştık. O yüzden yukarıda belirttiğimiz sebepten dolayı da aşağıda belirleyeceğimiz ortak şartlara yazarların hepsini dahil etmek mümkün değildir, sadece onların verdikleri bilgilerdeki benzerliklerden yola çıkılmıştır.

²¹ Mehmet SEYDA, *Çocukluk Yılları*, Türk Dil Kurumu Yay.:464, Ankara 1980, 264 s.

²² Bu elli sekiz yazar şunlardır: Adalet Ağaoğlu, Tevfik Akdağ, Gülten Akin, Sabahattin Kudret Aksal, Tahir Alangu, Talip Apaydın, Balaban, Selçuk Baran, Mehmet Başaran, Fakir Baykurt, Ataol Behramoğlu, Kemal Bekir, İlhan Berk, Adnan Binyazar, Hüsamettin Bozok, Muzaffer Buyrukçu, Demirtaş Ceyhun, Arif Damar, Hasan İzzettin Dinamo, Mehmet H. Doğan, Sulhi Dölek, Behiç Duygulu, Hasan Ali Ediz, Metin Eloğlu, Muzaffer Erdost, Konur Ertop, Müjdat Gezen, Burhan Günel, Vedat Günyol, Hasan Hüseyin, Afet Ilgaz, Tarık Dursun K., Ümit Kaftancıoğlu, Mehmet Kemal, Şükran Kurdakul, Cahit Külebi, Mahmut Makal, Nezihe Meriç, Rauf Mutluay, Fethi Naci, Yaşar Nabi Nayır, Aziz Nesin, A. Turan Oflazoğlu, Fikret Otyam, Aysel Özakin, Celâl Özcan, Emin Özdemir, Demir Özlü, Ali Püsküllüoğlu, Tahsin Saraç, İlhan Selçuk, Osman Şahin, Haldun Taner, Necati Tosuner, Nermi Uygur, Suut Kemal Yetkin, Bekir Yıldız, Cengiz Yörük

²³ Nermi UYGUR, Mehmet Seyda Age., s. 255.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

3.1. Aile Ortamı

Bir çocuk için, ilk göz açtığı ortam, yani aile ortamı, kişiliğinin temellerinin atılması ve bir yerde burada geleceğinin belirlenmesi bakımından son derece önemlidir. Başta anne-baba olmak üzere kardeşler, büyük anne, büyük baba, diğer aile fertleri, bunların sosyokültürel ve eğitim seviyeleri, sayıları, özlük, üveylik durumları, ailenin gelir düzeyi hep çocuk dünyasının oluşumuna yön veren etkenlerdir.

Bu açıdan bir bütün olarak bakıldığında, bu kitaba konu olan yazarlardan özellikle 20. yüzyılın başında doğanlar, çocukluğunu bir imparatorluğun dağılma sürecinde yaşayanlar, savaşların ve buna bağlı olumsuz sosyal şartların ağırlığını, yansımalarını aile ortamlarında daima hissetmişlerdir. Bunun ötesinde anne-baba ve yakın akrabaların konumu çocukluk anılarında hep ön planda olmuştur. Aile ortamını oluşturan şartları şu başlıklar altında ele alabiliriz.

3.1.1. Anne-Baba

Ailenin temel unsuru olan anne ve baba, anılarda doğal olarak ya olumlu, teşvik edici, ya da olumsuz ve kısıtlayıcı özellikleriyle ama her hâlükârda çocuk üzerinde etkin oluşlarıyla görünürler.

Aile içerisinde olumlu ya da olumsuz özellikleriyle baba, anneye göre daha baskın ve yönlendirici bir işleve sahiptir. 4-5 yaşlarında bir çocuğa babasının büyük şehirden getirdiği bir bebek çocuk için tarifi imkânsız sevinçlere sebep olur."Unutamadığım başka bir şey daha vardı: Beni böyle ağırlıksız tüy gibi enginlerde dolaştıran, kendini bir bebek biçiminde gösteriveren babamın sevgisiydi.....Babam beni seviyordu!"²⁴ Gerçekten çocuğun babasının kendisini sevdiğini hissetmesi çocukta son derece güven artırıcı bir etmendir.

Baba bazen, çocukları ilkokul sıralarında bir öğretmen gibi çalıştıran *ilk öğretmen*; bazen de doğa sevgisinin, doğayla dostlu-

²⁴ Adalet AÇAOĞLU, Mehmet Seyda, Age., s. 15.

ğün öğrenildiği iyi bir "aşıcı" olarak görünür.²⁵ Bir olumlu model olarak albay olan babası *Konur Ertop* üzerinde son derece etkili olmuştur. Çocukların yolda buldukları parayı sahiplenmelerine müsaade etmez, ayrıca davranışlarıyla onlarda sosyal adalet duygusunun gelişmesini sağlar. "İlkokuldaki arkadaşlarımız çok yoksul çevrelerden geliyorlardı. Öğleyin yemekhanede herkesin birbirine göstermek için hafifçe araladığı yemek paketinde birkaç zeytinle bir parça peynirden başka bir şey olmazdı. 'herkesten farklı olmanız hoş değildir.' diyen babam bizim çantalarımıza da aynı yiyecekleri koydururdu. Okulda yeni elbise giyen çocuklar 'fiyakacı!' diye alaya alınırlardı. Bu yüzden bugün bile yeni bir şey giyince, rahatsız olurum."²⁶ *Fethi Naci* de çocukken babasının anlattığı Milli Mücadele anılarını büyük bir hayranlıkla dinler. Babası maddi imkânsızlığına rağmen onun okuma ilgisini destekler ve çocuğunun istediği her kitabı ona alır.²⁷

Evin temel direklerinden biri ve çocuğun hâmisî durumunda olan baba ölümüyle de çocuk üzerinde derin izler bırakır. *Mehmet H. Doğan*'ın çocukluğuna ilişkin hatırladığı ilk anısı kendisi üç yaşındayken babasının ölümüdür.²⁸ Yine dokuz yaşındayken babasını kaybeden *Turan Oflazoğlu*'nu bu olay senelerce derinden etkilemiştir. "(...)Yıldırım düşmüştü. Küçücük gövdemden taşan büyük çığlıklarla koştum eve. 'Anne! Anne! Babam ölmüş babam!' Şimdi hangi çocuğun babası ölse sanki bir daha ölür babam."²⁹

Baba bazen de yukarıdakilerin tam aksine olumsuz, kısıtlayıcı, nefret edilen bir tip olarak da görünür. *İlhan Berk*, "baba"yla "çocukluk"u eş değer tutar ve doğduğunda evi terk eden babasının sevgisizliğinden dolayı çocukluğunu yaşayamadığını ve bir çocukluğu olmadığını anlatır. "Babamı düşününce, ondan pek bir şey anımsamıyorum. Bunun için de benim çocukluğum olmadı diyorum."³⁰

Anne ve babanın sağ olup olmayışı, özlük, üveylik durumları elbette ki çocuğun gelişiminde ve kişiliğinin oluşumunda birinci derecede önem taşımaktadır. Bu konuyla ilgili olarak kitapta yazarların anlattıklarından şu bilgileri elde edebiliyoruz: Fa-

²⁵ Hasan Hüseyin, Mehmet Seyda, Age., s. 146.

²⁶ Mehmet Seyda, Age., s. 131.

²⁷ Age., s. 194-195.

²⁸ Age., s. 105.

²⁹ Age., s. 209.

³⁰ Age., s. 75.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

kir Baykurt 9, Şükran Kurdakul 1.5, Yaşar Nabi 4, Haldun Taner 5 yaşındayken ve Sabahattin Kudret Aksal yine çocuk yaşlarda babalarını kaybederek yetim kalmışlardır. Adnan Binyazar, Talip Apaydın çocuk yaşlarda üvey anne, Tarık Dursun K. üvey baba elinde büyümüşlerdir. Arif Damar ve Hasan İzzettin Dinamo çocuk yaşlarda hem anne hem babalarını kaybetmişlerdir.

Yokluğu çocukluğa dair bir boşluk anlamı taşıyan baba, eğer sert ve baskıcı bir tip olarak ortaya çıkıyorsa, o zaman da çocuk üzerinde başka olumsuzluklara sebep olmaktadır. *Behiç Duygulu*, anlayışsız, katı bir mizaca sahip olan, kendisini oyundan okumaya kadar her konuda kısıtlayan, zaman zaman döven, fiziki işlerde çalışmaya zorlayan bir babayla, içerisinde var olan sınırsız okuma aşkının çatışmasını derinden yaşar. Öyle ki, babası kendisinden gizlice *kapalı odalarda, yorgan altlarında* kitap okuyan çocuğun oluşturduğu kitaplığı bulunca dağıtır, talan eder ve o gün için çocuk evden kovulur.³¹

Adnan Binyazar ise, buna benzer, hattâ bundan daha sert ve anlayışsız bir babanın adeta zulmü altında şekillenen bir çocukluk geçirmiştir. Kardeşinin ve kendisinin oyuncaklarını kızgın bir anında tekmeleyerek kıran, bu arada ayağına takılan küçük kedi yavrusunu da bir tekmeyle öldüren baba çocuğun gözünde, hayal kırıklıkları içerisinde korkunç bir görünüm kazanmıştır. *“Bize çikolata alan, bizi koynuna sokup coşkunca seven babamın oyuncaklarımızı ezebileceğini düşünemiyordum. Bir yanım yıkılmış gibi oldu. (...) Bir gün sonra kedinin ölüsünü çöplükte gördük. Yanında da ezilmiş kırmızı yeşil boyalı kamyonlarımız.(...) Bir başka varlık için ilk ağlayışım böyle başlar. Ölümün korkunç yalnızlığını o kedide gördüm. Bu, bir bakıma benim de yalnızlığımı.”*³² Çok fazla içen, çocuklarını okutmayan, aksine çok zorlu fiziki işlerde çalıştıran baba, çocuklarının izlerini üzerlerinde ömür boyunca taşımak zorunda kalacakları yaralar almalarına sebep olmuştur. *“(...) Bir savaştan da bu yaralarla kurtuldum. Bu yaraların yüreğimde açtığı oyuklar sağalmadı hiç. Sağalmaz da.”*³³

³¹ Age., s. 115-116.

³² Age., s. 78-79.

³³ Age., s. 81.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Babanın sert ve anlayışsız bir kimlikle ortaya çıktığı durumlarda, bu kez anneler tüm sıcaklıklarıyla çocuklar için sığınacak bir yer durumuna gelirler ve çocuklar üzerinde olumlu bir etki yaratırlar. *Metin Eloğlu* futbola özenmesinden dolayı babasından yediği tokattan sonra, ondan soğur ve ölümüne kadar babasına ısınamaz. Buna karşılık annesi sevgisi ve bilgeliğiyle oğlu üzerinde çok etkili olur. “*Oysa annemle –sık sık pataklamasına karşı- aramızdan su sızmazdı. Bugün de ‘erdem’ diye nitelediğimiz tüm özellikleri ondan kaptım sayılır; hele hele işlediği nakışlarla, anlattığı masallardaki seçkin diliyle, kimselere benzemezliğiyle ‘sanatçı’lığa eğilimimde köken pay onundur elbet. Bir de her zor durumda ‘başeğmezliği!’*”³⁴

Benzer bir durum *Tarık Dursun K.* için de geçerlidir. O da annesinin fedakârlıklarını, sevgisini, onlar için çektiği çileyi; buna karşılık babasının büyük bir sorumsuzlukla onları terk etmesini, yıllar sonraki karşılaşmalarında gösterdiği umarsızlık ve soğukluğu büyük bir duygusallıkla adeta hikâye tadında anlatmaktadır.³⁵

3.1.2. Aile Çevresi

Ailede anne ve babadan sonra, kardeşler ve diğer yakın aile büyükleri çocukların kişiliklerinin oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Normal şartlarda kişiliği, görgüyü zenginleştiren aile çevresi, anne veya babadan birinin veya hiçbirinin olmadığı olağanüstü durumlarda çocuk üzerinde daha ayrı bir önem ve etki kazanmış olarak karşımıza çıkar.

Demir Özlü, bugünün dünyasındaki bir çocuk için en önemli şeyin, çocukluk yıllarında başta annesi ve babası olmak üzere, çevresinde bulunan insanlar olduğunu belirttikten sonra anneannesinin kendi üzerindeki etkisini şöyle anlatır: “*Anneannem Hanumeli sigarası içer, benimle de sık sık çok sevdiği Şehzadebaşı’ndaki sinemalara giderdi. Büsbütün sinema delisiydi. Öyle ki onunla ben Şehzadebaşı’ndaki hem sessiz sinemanın, hem de sesli sinemanın bir yığın yapıtını izlediğimi anımsıyorum.*”³⁶

³⁴ Age., s. 124.

³⁵ Age., s. 156-157.

³⁶ Age., s. 227-228.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Bazen aile çevresinin sahip olduğu entelektüel düzey, çocuğun geleceğini de belirler. *Haldun Taner*'in aile çevresi bunu çok güzel örnekler. Kendisi profesör bir babanın oğludur. Beş yaşındayken babasını kaybettikten sonra onu yetiştiren öncelikli olarak annesi ve yakın aile çevresi olmuştur. *Bebek, Çağaloğlu, Saraçhanebaşı* gibi tiyatroların merkezi olan bir çevrede, *hiçbir Celâl Sahir operetinin oyunlarını kaçırmayan teyzesiyle* birlikte çocukluk yıllarında birçok oyunu izler. Yayıncı dedesi, onu kendi yerine geçirmek için bir yandan zaman zaman basımevinde çalıştırır, bir yandan da ona yurt dışından basımeviyle ilgili çeşitli oyuncaklar getirir. En önemlisi bu basımevinde dedesinin arkadaşları olan ve kendisini çok etkileyen *Ruşen Eşref, Yakup Kadri, Burhan Cahit, Celâl Esat ve Ahmet Rasim* gibi önemli yazarları tanıma fırsatı bulur. Böylece küçük bir çocuk, kolay bulunmayacak bir aile çevresinin etkisiyle yazarlığa yönelir, küçük yaştan itibaren *gazeteciliğin ve yazının mutfağı olan basımevinden yetişmenin çok yararlarını* görür.³⁷

Dedelerinin olumlu etkilerini üzerinde hisseden bir diğer yazar *Gülten Akın*'dır. Taşrada olmalarına rağmen, annesinin babası olan *Hoca Nuri Efendi, aydın din adamı* kimliğiyle il kitaplığı yöneticisi olarak aileye ilmi bir yön kazandırıp *sessizce doğa, bilim, sanat, şiir düşkünlüğünü* sürdürürken; daha büyük ve canlı bir ev olan babasının evinde dedesi, derin bir sevgiye, içtenliğe dayalı iletişimiyle küçük kızın en samimi arkadaşı olur.³⁸

Babası veremden ölünce, aile çevresinin desteğini hep üzerinde hisseden bir başka çocuk *Sabahattin Kudret Aksal* olmuştur. Annesinin kalabalık aile çevresi, teyzesi, eniştesi babasının yokluğunu hissettirmemek için *büyük bir özen* göstermişler ve onun yetişmesinde bir koruyucu olarak pay sahibi olmuşlardır.³⁹

Bu olumlu örneklerin aksine, aile çevresi bazen de özellikle aşırı korumacılıkla çocuğu kısıtlayıcı bir özellik taşıyabilir. "*Çocukluğum pek acılı, sıkıntılı geçmemiştir ama, büyüklerin aşıladıkları korkularla, uyguladıkları baskılarla, çeşmelerden su taşırken duyduğum utanmalarla geçmiştir. Oyuncak nedir bilmedim, oyun dünyasına çocuk olarak katılamadım.*" diye şikâyetinde bulunan *Tahir Alangu*, ancak il-

³⁷ Age., s. 247-248.

³⁸ Age., s. 26.

³⁹ Age., s. 31-35.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

kokul 2. sınıf bittikten sonra Anamur'da yörükler arasında doğal ve canlı bir hayat içerisinde *yaşanması gecikmiş, baskıya alınmış* çocukluğunu yeniden bulabilmiştir.⁴⁰

Aile içerisinde kaç kardeşe sahip olduğu da, çocuğun yaşantısına ve kişiliğine etki eden önemli bir faktördür. Ele aldığımız kitapta kardeş sayısını belirten yazarlar şunlardır: *Mehmet Başaran 8, Fakir Baykurt 6, Hasan İzzettin Dinamo 5, Hasan Hüseyin 11, Şükran Kurdakul 3, Fethi Naci 2, Fikret Otyam 6, Osman Şahin 13* kardeş. Çoğunlukla maddi imkânsızlığın hâkim olduğu aile ortamlarında çocuk sayısının fazla oluşu her ne kadar arzu edilen bir durum gibi görünmese de, çocukların kardeşlik duygularını geliştirerek hayat mücadelesi içerisinde birbirlerine destek olmaları bakımından önem taşımaktadır. Afet Ilgaz bir kardeşinin olmamasının kendi üzerindeki etkisini şöyle anlatmaktadır: "*Yaşamımın beni en az etkileyen bölümü çocukluğumdur. Çok kez onu hatırlamak bile istemem. Benim kardeşim yoktu. Çekingen, içine dönük, çok düşünen, içten içe konuşan bir cocuktum.*"⁴¹ Gerçekten de görüldüğü gibi, kardeş sahibi olmak, hayata bağlanmak anlamı taşıırken, neredeyse *çocuklukla* eş değer bir önem taşımaktadır. Kardeş sahibi olmanın faydası ve mutluluğu *Rauf Mutluay'da* unutulmaz bir çocukluk anısına dönüşür. Anne ve babasının olmadığı bir dönemde imkânsızlıklar içerisinde büyürken, çevresinden hiç kimseyi göremeyeceğini zannettiği ve umutsuzluğa kapıldığı bir bayram sabahı ablasının ona bir sürpriz yaparak getirdiği birçok hediye, *dokuz yaşında giyindiği ilk uzun pantolon*, aileden çeşitli fertlerin varlığını hissetme ona sonsuz bir güven ve mutluluk vermiştir.⁴²

3.1.3. Ailede Maddi İmkânsızlık

Çalışmamızın ilk kısmında ifade ettiğimiz gibi, çocuğun ihtiyaçlar hiyerarşisi içerisinde, yeme-barınma gibi temel ihtiyaçlar haricinde, öncelikli olarak çocuğun kendini gerçekleştirme ihtiyacını görmekteyiz. Başka bir deyişle, çocuğun kendini gerçekleştirebilmesi için öncelikli olarak temel ihtiyaçlarının belirli bir stan-

⁴⁰ Age., s. 38-39.

⁴¹ Age., s. 151.

⁴² Age., s. 190-191.

dart düzeyinde karşılanmış olması gerekir. Bu anlamda ailenin maddi imkân düzeyi son derece önem taşımaktadır.

Üzerinde durduğumuz kitapta yer alan yazarların anılarına baktığımız zaman, yazarların büyük bir çoğunluğunun maddi imkânsızlık içerisinde, çok zor şartlarda çocukluklarını geçirdiklerini ve sonraki hayatlarında da üst düzey bir maddi imkân bir yana, normal standartlara bile ulaşamadıklarını görüyoruz. Özellikle 20. yüzyılın başlarında doğan, birkaç savaşın acılarını yaşamış olan Cumhuriyet'in birinci kuşağı sayılabilecek olan yazarlar, hayatta kalmakla ve eser verebilmiş olmakla adeta bir mucize yaratmışlardır.

Anılarda değinildiği kadarıyla babalarının mesleklerini tespit edebildiğimiz yazarları şöyle sıralayabiliriz: *Adalet Ağaoğlu* esnaf; *Mehmet Başaran*, *Fakir Baykurt*, *Ali Püsküllüoğlu*, *Osman Şahin çiftçi*; *Behiç Duygulu* tüccar, *Fikret Otyam* eczacı; *Konur Ertop* albay, *Şükran Kurdakul* binbaşı; *Muzaffer Buyrukçu*, *Hasan Hüseyin* işçi; *Kemal Bekir* memur-serbest, *Adnan Binyazar* dava vekili, *Arif Damar* köy hocası, *Rauf Mutluay* demiryolcu, *Fethi Naci* karpuzcu, *Turan Oflazoğlu* imam, *Haldun Taner* profesör. Görüldüğü gibi sıralananlardan bir ya da iki kişinin maddi sıkıntı çekmediğini söyleyebiliriz. Kitabın tamamı dikkate alındığında, baba mesleğini belirtmemiş olsa da çoğunluğun maddi imkânsızlıktan şikâyet ettiği görülmektedir.

Adnan Binyazar, okuma yaşını iki yıl geçmesine rağmen kendisini okula göndermek yerine olmadık fiziki işlerde çalıştıran babası yüzünde çok ezilir. Bazen içerisinde bulunduğu durum trajik bir görünüm kazanır: “Bir gün iki küfeyle geldi eve. Sokaklarda boş dolaşacağımıza çalışmalıydık. İki kardeş sırtladık küfeleri, pazar pazar dolaşmaya başladık. Kazandığımız paraları eve getirirdik. O paralardan kendimize bir simit bile alamazdık. Yaranalım diye bazen üvey annemizin oğluna simit alırdık. Çocuk, simidi yerken, ucundan koparıp bize de versin diye beklerdik.”⁴³

Tarık Dursun K., okulda, ilk gençlik yıllarında, Ankara'da, askerliğinde, yazarlığının çıraklık döneminde, aşklarında, yolculuklarında, evlendiğinde, baba olduğunda yoksulluğun onları ola-

⁴³ Age., s. 80.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

ğaniüstü bir tutkuyla izlediğini söylemektedir. Öyle ki, insanların soğuktan sapır sapır döküldüğü 1941-42 kışında, iki ucunu bir araya getirip de ona bir palto alınamaz.⁴⁴ Yoksul sayıldıklarını söyleyen *Sulhi Dölek*, hayat şartlarının, ya da aslında kentin merkez kesimlerinde kiralarn yükselmesiyle, uzaklara doğru taşınmalarından biraz da ironiyle şikâyet eder: “Yine de iki şey vardı ki eğlenceli yanını bulamazdım. Öfkeli ev sahipleri ve alacaklı bakkallar.”⁴⁵

Az topraklı bir çiftçi çocuğu olan *Ali Püsküllüoğlu* sıkıntılar içerisinde büyür; daha çocuk yaşta tarla işçiliği, berber çıraklığı, bulaşıkçılık, sinema biletçiliği, gazete satıcılığı gibi işlerde çalışır. Aile bütçesine katkı sağlamak için simit, gazoz satan *Burhan Günel* bu haliyle ona benzerlik gösterir. Ancak, dokuz yaşında öksüz kalıp, dayısıyla *Nazilli*'ye giden, çocuk yaşta birçok işte çalışan, kendi imkânlarıyla okuyan *Fakir Baykurt*; dokuz, on yaşlarında çobanlık, ırgatlık yaparken bazen başka köylere “çıraklık” verilen *Mahmut Makal*; ayağında çarık bile olmadan köyde çobanlık yapan, öğrenimini ailesinden uzak bir biçimde *Edirne*'de geçiren *Mehmet Başaran*, babası da gurbette olan *Emin Özdemir* yoksulluk ve imkânsızlığı derinden yaşamak ve onunla yılmadan mücadele etmek bakımından adeta ortak bir kaderi paylaşırlar.

Kitapta yer alan yazarlar içerisinde *Hasan İzzettin Dinamo*, maddi imkânsızlığı, yokluğu olağanüstü boyutlarda yaşamakla diğerlerinden ayrılır. Babası o doğmadan bir yıl önce *Yemen*'den dönmüştür. Doğru dürüst bir iş tutturamadan, Birinci Dünya Savaşının çıkmasıyla, on beş yaşındaki büyük oğluyla beraber askere alınır. Ondan sonrası tam bir felâkettir. Bu felâketin içerisinde ağabeyi ve babasının şehit olmaları, evde annesiyle beraber beş küçük kardeşin aç kalmaları, beş altı yaşında işçilik yapmaya çalışması, bir erkek ve bir kız kardeşinin açlıktan ölmeleri; *ısırgan otuyla, deniz suyundan elde edilen tuzla, mezbahadan atılan bağırsaklarla* doymaya çalışmaları, annesinin sağ kalan üç çocuğunu yetimler yurduna (*Dârüleytâm*) bırakıp, bir hafta kadar sonra da hastanede ölmesi gibi hiçbir insanın maruz kalması arzu edilmeyen, belki de kolay rastlanmayan talihsiz olaylar bulunmaktadır.⁴⁶ Gerçekten de, kardeşleriyle beraber bu öksüzler yurdunda on yıldan

⁴⁴ Age., s. 158.

⁴⁵ Age., s. 109.

⁴⁶ Age., s. 101-103.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

fazla kalan *Hasan İzzettin Dinamo*'nun bu şartlar içerisinde hayatta kalabilmesi dahi -yukarıda belirtildiği gibi- mucize sayılmalıdır.

3.1.4. Aile İçinde Okumaya Meraklı Çocuk

Üzerinde durduğumuz kitapta yazarların çocukluk anlarına bakıldığında, onların çoğunlukla imkânsızlıklarla dolu hayat şartları içerisinde olmalarına rağmen, adeta doğuştan gelen bir yetenek ve ilginin yönlendirmesiyle kitap okumaya, yazı yazmaya meraklı oldukları görülmektedir.

Bu konuda *Arif Damar* tipik bir örnektir. Dört yaşındayken babasını, ilkokuldayken annesini kaybettikten sonra *Gelibolu*'da teyzesinin yanında bulunduğu sırada, –küçük bir çocuktan beklenmeyen bir cesaret ve kararlılıkla- oraya gelen *Trakya Umumi Müfettişi General Kâzım Dirik*'in yanına çıkarak durumunu anlatır, okumak istediğini söyler ve generalden yardım ister. General, onun bu davranışından etkilenmiş olmalıdır ki, onunla ilgilenir, ilkokulu bitirince gelip kendisini bulmasını ister. Küçük bir çocuğun kendini gerçekleştirme çabasının yön verdiği bu hikâyeye, *Arif Damar*'ın 1938'de ilkokulu bitirince Edirne'ye gidip *General Kâzım Dirik*'i bulmasıyla devam eder, ancak ne yazık ki yönlendirildiği görevlilerin duyarsızlıkları neticesinde, *İstanbul Kadırga Talebe Yurdu*nda son bulur. O ayrıca, daha ilkokul üçteyken annesinin anlattığı masalların, yakınında yaşadıkları denizin, denizden geçen gemilerin, bu gemilerden gelen zincir seslerinin, uzun balıkçı kayıklarının, uzak memleket düşlerinin şekillendirdiği bir hayal dünyasına sahiptir ve *Çocuk Sesi*, *Afacan* gibi çocuk dergilerini de okumaktadır.⁴⁷

İçindeki okuma duygusuyla bulunduğu şartları zorlayan, değiştiren diğer bir çocuk, *Fakir Baykurt*'tur. O da babasını kaybettikten sonra *bin zorlukla* ilk üç sınıfı bitirir. Ancak daha sonra iki buçuk yıl *okul başkanı* olur. Hem okulda gözde bir öğrencidir, hem de bol bol okumaktadır. “Okul elimde gibiydi, orayı burayı istediğim gibi karıştırıyordum. Öğretmen odasını, ‘müze’ denilen küçük odanın dolaplarını bir bir açıp kapıyordum. Dolaplarda kitaplar, ‘Afacan’, ‘Çocuk’ gibi dergilerin geçmiş sayıları.. Bir yandan da ‘Ülkü’, ‘Ulus’un eki,

⁴⁷ Age., s. 98-99.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

'Yurt' geliyor köye, okuma odası yok, okula veriyorlar, hepsini okuyorum."⁴⁸

Bir binbaşı yetimi olarak çocukluk dönemini oldukça kıt şartlarda geçiren Şükran Kurdakul, on yaşlarında okuma yazma merakına kapılır. Onun içerisinde beliren yazma tutkusunda içinde bulunduğu kıt şartların etkisi vardır. "Ayrıca çok küçük yaşlarda kırık dökük dizelere başvurarak içimi darlaştıran bir şeylerden kurtulma istekleri de bu 'yetim çocuk' duyarlığından mı kaynaklandı bilemiyorum."⁴⁹ Onun hece vezniyle yazdığı bu ilk şiirler *Çocuk Sesi*, *Maceralar Dünyası*, *Yarım Ay*, *Yedigün* gibi dergilerde yayımlanır.

Anılarda dikkati çeken bir başka husus, okuma tutkusu olan çocuklardaki ders dışı kitaplara olan ilgidir. Ancak baskıcı aile çevreleri çoğunlukla ders dışı kitapları ahlâka aykırı ve tehlikeli olarak değerlendirir. *Tahir Alangu*'nun ortanca dayısının gözünde okul kitaplarından başka şeyler okumak demek, "Bu çocuk ilerde adam olamayacak, ahlâkı şimdiden bozulmuş.." demektir. Başka kitapların eve girmesi kesin, sert bir biçimde yasaklandığından o da artık sokak lâmbalarının ışığında, kapı önlerinde *Jules Vernesleri*, *Aptullah Ziya Kozanoğullarını* gizli gizli okur.⁵⁰ Babasının yasaklamalarına karşı duyduğu tepkiyle kendisini *çılğınca* okumaya veren *Behiç Duygulu*, yatağa yüzükoyun kapanıp yeni aldığı kitabı yorganın içinde okumasıyla⁵¹ *Tahir Alangu*'ya benzerlik gösterir.

Okuma, yazma, resim tutkusu çocuk yaşlarında başlayan, ilk manzumesini ikinci sınıfta yazan *Metin Eloğlu*, kendisinin önemli olarak gördüğü ilk okuduğu kitap, babasının bir park kenepesinde bulup getirdiği *Puşkin*'in *Kar Fırtınası*'dır. Bundan sonra tüm harçlığıyla *Afacan*, *Yavru Türk*, *Çocuk Sesi* gibi dergileri alır ve onlardakini andırır öyküler yazmaya, resimler çizmeye çalışır.⁵²

Hasan Ali Ediz, ders dışı kitapların okuma alışkanlığına etkisini şöyle anlatır: "O yıl, (1913) ilk olarak derslerimin dışında haftalık 'Çocuk Dünyası' dergisini okumaya başladım. O zamanlar bu dergi

⁴⁸ Age., s. 62.

⁴⁹ Age., s. 172.

⁵⁰ Age., s. 39.

⁵¹ Age., s. 115.

⁵² Age., s. 123-124.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

okuma zevkimin gelişmesinde büyük bir rol oynadı Ama o çağlarda ne bugünkü çocuk yayımları ne de benim anlayabileceğim bir dille yazılmış çeviriler vardı.”⁵³

Ortaokul üçüncü sınıfta arkadaşlarıyla birlikte *Matrak* adlı bir mizah gazetesi çıkaran ve bu yüzden disiplin cezası gören *Tarık Dursun K.* ise, çok kısıtlı şartlarda yaşamasına rağmen, koca bir kışı tek bir odada ve kömür mangalının başında kiralık romanlar okuyarak ve yazı çıraklığı denemeleri yaparak geçirir.⁵⁴

Bunun yanı sıra, ilkokulun bittiği sene okuma zevki gelişsin ve ortaokula hazırlık olsun diye babası tarafından *Hikâye-i Şabur Çelebi*, *Ali Reşat Bey’in altıncı sınıf tarihi* kitaplarının alındığı ve okumaya teşvik edildiği *Hüsamettin Bozok* gibi şanslı yazarlar da vardır. O ayrıca ilkokul yıllarındayken gördüğü gazetenin *Karagöz* olduğunu ve *İkdam* gazetesini de arada bir okuduğunu söylemektedir.⁵⁵

Bu anlamda en şanslı gibi görünen *Haldun Taner*'dir. Bir yanda beş yaşındayken kaybetmesine rağmen, manevi mirasından faydalandığı, *devlete büyük faydaları olmuş* profesör bir baba, bir yanda dönemin önde gelen yazarlarıyla yakın arkadaş olan ve yanında yetiştiği yayıncı bir dede ve kendi içinde var olan yazma yeteneği bir araya gelmiş ve böylece bir yazarın ortaya çıkması şekillenmiştir. O, arkadaşlarının yazma ödevlerini bile yapan yazmaya yetenekli ve istekli bir çocuktur.

Anılardaki okumaya, yazmaya meraklı çocuklar hayal dünyalarıyla da dikkat çekerler. *Mehmet H. Doğan*, ilkokul üç veya dörtteyken ansiklopedide gördüğü *Balzac* resmine hayran olur. Öğretmeninin “*Bir Düşünüzü Anlatın*” konulu ödevinde kendisini *Balzac* kadar meşhur bir romancı olarak hayal eder. Bununla da yetinmez ödevine bir de resim ekler. O böyle bir hayal gücüne sahipken bir yandan da *Çocuk Sesi*, *Yavru Türk* gibi dergileri, *Türk polis hafiyesi Orhan Çakıroğlu'nun serüvenlerini*, *Arsen Lupenleri*, kitaplıklardaki ansiklopedileri okumakta ve *eline geçen parayı kitaplara yatırmaktadır*.⁵⁶

⁵³ Age., s. 120.

⁵⁴ Age., s. 158.

⁵⁵ Age., s. 8-86.

⁵⁶ Age., s. 106.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Hayal dünyası bakımından, akşamları yatağına yatıp *ta-vanda renkli bir sinemaskop*⁵⁷ yaratan *Sulhi Dölek*'le, bodur incir ağacının tepesinde ya da bahçenin köşesine yığılı kumun üzerinde bir *düşleme barınağı*⁵⁸ kuran *Metin Eloğlu* ayrıca bir benzerlik gösterirler.

3.2. Öğretmen-Okul Etkisi

Çocuğun ilk göz açtığı ortam olan aile çevresinden sonra, kişiliği ve geleceği üzerinde en çok etkisi olan çevre okul, kişi ise öğretmendir. Yazarların çocukluk anlarına topluca baktığımız zaman, okuldan çok, *olumlu-yönlendirici öğretmen tipinin* unutulmaz olduğunu görüyoruz. Bu da, öğrencinin sosyalleşmesinin ilk basamağı olan okulda, öğretmenin yüklendiği büyük bir görevle adeta ikinci bir anne-baba olduğu, hattâ bazen onlardan daha etkili ve ön planda bulunduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Anılarında okulundan, öğretmeninden söz açan yazarlar arasında, okulun olumsuz etkilerini dile getiren tek yazar *Yaşar Nabi*'dir. Diğerleri hep kendisini okumaya yazmaya karşı teşvik eden, derinden etkileyen, bu yüzden de unutulmaz olan öğretmenlerinden bahsederler.

Yaşar Nabi'nin kötü bir biçimde hatırladığı okul, Cumhuriyet öncesine denk gelmektedir. On bir yaşında, yani 1919 yılında, *Üsküplü*'te devam ettiği *İrfan Mektebi*, sınıfların birinci, ikinci diye sıralanmadığı, ilk sınıfların tahta döşemeli sınıflarda minderler üzerinde oturduğu, daha büyük sınıflar için sıralar olan fakat ayak-kabı ile girilemeyen bir okuldur. Onun yerine mest papuç, lastik ayakkabı ya da nalın kullanılıp, çorapla veya yalınayak girilen bir yerdir. Ağırlıklı olarak dini eğitimin verildiği bu okulda, her perşembe okulun avlusunda *içtima* (toplama) yapılır, hafta boyu yaramazlıkları nedeniyle cezalandırılan çocuklar tüm öğrencilerin gözleri önünde yere yıkılarak falakaya çekilirler. Tabii bu durum, çocuğun okuldan uzaklaşmasına sebep olur. "*Okuldan soğudum, bir süre sonra büsbütün boşladım onu. Falakaya yatırılan çocukların çığlıkları, bağırtıları, yalvarışları kulaklarımda çınliyordu. Okula her gidi-*

⁵⁷ Age., s. 109.

⁵⁸ Age., s. 123.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

şimde korku terleri dökerdim."⁵⁹ Daha sonra aynı yerde yeni açılan Fransız ilkokuluna gider ve çok başarılı olur.

*Yaşar Nabi'nin aksine, diğer yazarlar okuldan çok öğretmeni ön plana çıkarırlar, zira onların çocukluklarında, üzerlerinde etki bırakan öğretmenleri olmuştur. Öğretmen, anılarda öncelikli olarak çocuğu okula bağlayan olumlu yaklaşımlarıyla görülür. Nümune-i Terakki adlı modern okula bir türlü alışamayan, gitmek istemeyen, sürekli okuldan kaçan Cahit Külebi aradığı öğretmeni yeni gönderildiği okulda bulur. "Sonunda beni evimize çok uzak Dutlupınar İlkokuluna verdiler. Öğretmenim uzun ak sakallı, nur yüzlü mahalle mektebinden gelme biriydi. Hiçbir derste bizi kapatıp gitmez, çok sevgi gösterir ve el işi kâğıtlarından levhalar yaptırırdı. (...) Pamuk Hoca beni öyle bir bağladı ki, bir daha hiçbir okulda dersten kaçmadım."*⁶⁰

Burada, eski tip okulda mutlu ve başarılı olamayan, aradığını yeni tip okulda bulan *Yaşar Nabi'*yle, yeni tip okulda mutlu ve başarılı olamayan, mahalle mektebinden gelen eski tip öğretmenle okula bağlanan *Cahit Külebi* ilginç bir karşıtlık oluştururlar. Bu da ister istemez kurumlardan çok, *insan faktörünün* daha önemli olduğunu düşündürmektedir.

Kötü bir ilk karneden sonra öğretmenine, arkadaşlarına küsen, okuluna gitmeyen *Kemal Bekir'i* öğretmeni beyaz bir yalanla okula bağlamasını bilmiş, onu tekrar kazanmış ve *Cahit Külebi'*de olduğu gibi, öğrencisinin gözünde unutulmaz bir konuma gelmiştir.⁶¹ *Edirne'*ye köyden okumaya gelen bir öğrenci olarak *Mahmut Başaran*, öğretmenin kendisine sahip çıkması, yazdığı bir yazıdan dolayı onu ödüllendirmesiyle çevreye olan yabancılığını üzerinden atar.⁶² *Fakir Baykurt* ise, öğretmenin yakın ilgisi ve yönlendirmesiyle yazı yazmada kendine güvenen başarılı bir çocuk olur ve bundan duyduğu mutluluğu "*Öğretmenin sevgilisiydim ne de olsa.*"⁶³ cümlesiyle ifade eder.

Özellikle öğretmenleri bayan olan bazı yazarlar, öğretmenleriyle adeta anne-çocuk ilişkisi yaşarlar. Bu anlamda, *Gülten*

⁵⁹ Age., s. 199-200.

⁶⁰ Age., s. 176.

⁶¹ Age., s. 70-72.

⁶² Age., s. 59.

⁶³ Age., s. 62-63.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

Akın'ın "Öğretmenim maviş, sarışın bir göçmen kızıydı. Melek öğretmen. Kendini parçalarcasına çalışırdı bizi eğitmek için."⁶⁴ sözleriyle, Tefik Akdağ'ın "Öğretmenim İkbal Akarsu, bir rahibe gibi eğiliyor üzerime. Okumayı ve sevmeyi sevdiriyor bana. Papatya ve gelincik kurutur gibi günleri biriktiriyorum."⁶⁵ sözleri, gerek öğretmenlerin fedakârlıkları, gerekse öğrencide yarattığı sevgi ve saygıyı göstermesi bakımından oldukça benzerdir. Buna, önceki yıl okuduğu okuluna gittiğinde, çok sevdiği anne gibi gördüğü öğretmenin kendisiyle ilgilenmeyişinin doğurduğu hayal kırıklığı ve üzüntüyü çok derinden yaşayan *Sulhi Dölek*'i eklersek, öğretmenle çocuk arasında oluşan duygusal bağı biraz daha net görebiliriz.

Öğretmen bir yandan sahip olduğu insan sevgisi ve meslek aşkıyla öğrencileri okula bağlarken, bir yandan da çocuklarda var olan yetenekleri keşfeder ve onları yönlendirir. *Hasan Hüseyin*, kendisinde resim, müzik, şiir sevdasının 1938'de ilkokul beşte başladığını ve bunda keman çalan, resim yapan ve her şeyi güzel okuyan öğretmeni *İzzet Öz*'ün nasıl etkili olduğunu "Tomurcuklarım patladı!" cümlesiyle ifade eder.⁶⁶ Yazısındaki samimiyeti görek *Haldun Taner*'deki yazarlık kıvılcımını ilk keşfeden Fransızca edebiyat hocası *M. Dard* olmuştur. Tahrir (yazma) ödevi olarak yazdığı "Deli Şadiye" adlı öyküsüne –sınıfta sadece ona- dokuz numara veren Türkçe öğretmeni şair *İlhan İleri*, *Tefik Akdağ*'ın *sevinçten uçmasına* ve yazmada daha cesur, daha güvenli olmasına sebep olmuştur.⁶⁷ *Mehmet H. Doğan*'ın Türkçe öğretmeni de onun okumalarına yön verir, daha çok okuyabilmesi için onu okul kitaplığına yardımcı öğrenci olarak seçer.

3.3. İkinci Dünya Savaşı

Cumhuriyet devri yazarlarının çocukluklarını çevreleyen ve onların yetişmelerinde etkili olan şartlar içerisinde en sonuncu olarak II. Dünya Savaşı'nı görüyoruz. II. Dünya Savaşı, "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesini benimseyen Türkiye Cumhuriyeti'nin bizzat katıldığı bir savaş olmamakla birlikte, sebep olduğu eko-

⁶⁴ Age., s. 27.

⁶⁵ Age., s. 22.

⁶⁶ Age., s. 148.

⁶⁷ Age., s. 23.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

nomik buhran, yokluklar ve psikolojik baskıyla o yılları çocuk veya büyük olarak yaşayan bütün insanlar üzerinde etkili olmuştur. Bu savaş, bir yandan yazarların eserleri için bir kaynak durumunda olan yaşantılarını, çocukluklarını daha çok sıkıntı, bunalım yönünde etkilerken, bir yandan da yazarlar tarafından siyasi ve sosyal niteliğiyle edebi eserler için bir malzeme olarak değerlendirilmiştir. Son yıllarda yapılan bir çalışma da zaten bu savaşın Türk roman ve hikâyesine nasıl yansıdığını açık bir biçimde ortaya koymuştur.⁶⁸ Bütün bunlar, yazarlar için birinci derecede kaynak olan kendi yaşantıları üzerinde, bütün tarihi ve sosyal olaylar gibi, II. Dünya Savaşı'nın da etkili olduğunu göstermektedir.

Ele aldığımız kitapta yer alan yazarların bazılarının II. Dünya Savaşı'nın sıkıntılarına, etkilerine anılarında özellikle işaret etmeleri dikkat çekmektedir. *Mehmet H. Doğan ve Demirtaş Ceyhun* çocukluklarının geçtiği Adana'da bu savaşın getirdiği yokluklardan şikâyet ederler. "(...) O günlerin, benim ve benim yaşımdaykilerin üzerinde ne büyük etki bırakmış olduğunu daha iyi anlıyorum: Ekmek karneleri; ekmek, şeker, yağ kuyrukları; yaşamın inanılmaz ucuzluğu, ama paranın inanılmaz kıtlığı; savaş hazırlıklarının günlük yaşamımızı karartan koyu gölgesi; askere giden babalar, ağabeyler... Bu nedenle belki de yaşam içgüdüleriyle, çocukluk anıları deyince bunları unutup iyi şeyler anımsamaya çalışıyorum."⁶⁹ *Demirtaş Ceyhun* ise, doğrudan içerisinde bulunmadığımız bu savaşın çocuk dünyası üzerindeki etkilerini şöyle dile getirir: "Savaş bizleri daha çocukken, ilkokula bile başlamamışken yakaladı. Hani belki uçaklar gece gündüz tepemize bomba yağdırmadı, düşman tankları ezip geçmedi evlerimizi, acımasız ölüm mangaları gözlerimizin önünde anamızı babamızı kurşuna dizmedi, ama gene de İkinci Dünya Savaşı bütün hışmıyla bütün kötülükleriyle çökür-vermişti çocuk omuzlarımıza. Ekmek bulamazdık, şeker bulamazdık. O en ucuzundan kaputbezi bile karneyle satılırdı ve bu yüzden ayağımıza giyecek donumuz bile olamazdı. Giysilerimize yama üstüne yama vururdu anam. Bir yandan açlık, iyi beslenememek, öte yandan sıtma yüzünde de cılız, halsiz, sapsarı benizli kapkara bir çocuktum."⁷⁰ Yazarlar çocukluklarında, savaşın aslında bütün ülkede görülen buna ben-

⁶⁸ Alev Sınar Çılgın, *Türk Roman ve Hikâyesinde İkinci Dünya Savaşı*, Dergâh Yay., İstanbul 2003, 253 s.

⁶⁹ Mehmet H. Doğan, Mehmet Seyda, Age., s. 105-106.

⁷⁰ Mehmet Seyda, Age., s. 92.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

zer sıkıntılarının tesiri altındadırlar. Adana'dan sonra, *Konur Ertop* ve *Adanan Binyazar* da İstanbul'daki gece karartmalarından, evlerde mum yakılmasından, topçu bataryalarının ışıldıklarının gökyüzünü taramasından bahsederek bunların yarattığı psikolojik baskı üzerinde dururlar.

II. Dünya Savaşı *Gülten Akın* için, kendileri açısından bir *simge* durumunda olan dedesinin ölümüyle aynı yıllara denk geldiğinden, *bir büyüünün bozulduğu* sıkıntılı, bunalımlı bir dönem haline gelir. Bu yıllar; kimsenin kimseye elini uzatamadığı, oynadıkları bahçelerin, sokakların, evlerin *tadının kaçtığı*, babasının askerde olduğu, sadece köylerle ilişkisi ve bağı bahçesi olanların iyi oldukları yıllardır.⁷¹ Oysa aynı yıllarda, çocukluğunu köyde yaşayan *Emin Özdemir*, köydeki durumun hiç de iyi olmadığını şu cümlelerle anlatır: “*İkinci Dünya Savaşı'nın sürüp gittiği yıllardı. Doğuda kıtlık vardı. Babalarımız gurbete çıkmıştı. Köyde kalan bizler yarı aç, yarı tok geçiriyorduk günleri. Babalarımızdan, ağabeylerimizden haber bekliyorduk.*”⁷²

Savaşın getirdiği yoklukların, varlıklı ailelerle yoksul aileler arasındaki ayrımı belirgin bir hale getirmesi; *bisiklet, futbol topu, cep harçlığı* gibi çocuk arzularını gerçekleştiremeyen *Tevfik Akdağ'ı* ilginç bir biçimde yazmaya yönlendirir ve o, *hursını kalemlerde, kâğıtlarda, dergilerde ve kitaplarda eritircesine* kendisini yazmaya ve okumaya verir.⁷³

Kitapta yer alan yazarlar arasında II. Dünya Savaşı'nın etkilerini üzerinde en çok hisseden yazar belki de *Celâl Özcan'dır*. O, sadece anılarında özellikle sebep olduğu maddi imkânsızlıklarla *çocukluğunu gereğince yaşayamamasını o savaş belâsına* bağlamakla kalmaz⁷⁴, aynı zamanda daha sonra yazacağı “*Yenilenmek*” (*Gökova'nın Yalazları*, 1977) adlı hikâyesine de II. Dünya Savaşı'nı konu eder. Bu hikâyede savaş sonrasında gıdasızlıktan çelimsiz kalmış, soluk yüzlü çocuklardan bahseder. Savaş bitmiştir ama yoksulluk, kıtlık devam etmektedir. Üstelik bir de işsizlik ortaya

⁷¹ Age., s. 26.

⁷² Age., s. 223.

⁷³ Age., s. 22.

⁷⁴ Age., s. 219-220.

çıkıştır. Uzun süren bir askerlikten sonra evlerine dönen erkekler iş aramaktadırlar.⁷⁵

Siyasi, sosyal, tarihi bir hadisenin bir yazarın çocukluk yaşantılarını etkileyerek onun yazacağı bir esere malzeme olması, yazarın hayatının onun eserlerine nasıl kaynaklık ettiğini ve bu yüzden özellikle çocukluk dönemini çevreleyen, belirleyen şartların ne kadar önemli olduğunu güzel bir biçimde örneklemektedir.

Burada dikkati çeken bir başka husus da, kitapta yer alan yazarlar arasında II. Dünya savaşı'nın etkilerinden özellikle bahsedilen bu sekiz yazarın savaş yıllarında okul öncesi ya da ilkokulun ilk sınıflarında olmasıdır. Bu ise, savaşın bütün insanları etkilemekle beraber, 0-9 yaş arası çocukları daha derinden etkilediğini düşündürmektedir.

4. Sonuç

Hayat-eser bağlamında anılara ve çocukluk yaşantılarına bakıldığında; ister gerçeklik duygusu yaratmak için (itibari, kurmaca gerçeklik), ister gerçekten yaşandığı için yazarlar açısından yaşadıkları hayat, eserleri için bir kaynak teşkil etmektedir. Bu hayat içerisinde özellikle çocukluk yaşantıları yazarlar üzerinde kalıcı, belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu açıdan pedagojik olarak bütün çocuklar gibi yazarların da çocukluklarında aile, okul, çevre, maddi imkân gibi belirleyici değişkenlere en olumlu bir biçimde sahip olmaları beklenir. Ancak incelenen kitapta yer alan Cumhuriyet devri yazarlarının anılarında yer alan çocukluk yaşantılarına bakıldığında, çoğunlukla imkânsızlıklarla dolu yaşantılar içerisinde ya doğuştan gelen bir yetenekle, ya da yaşanan şartlara bir tepki olarak yazarların çocuk yaşlardan itibaren yazmaya, edebiyata yöneldikleri dikkat çekmektedir.

⁷⁵ Çılgın, Age., s. 144.

KAYNAKLAR

- APAYDIN Mustafa, "Biyografik Roman Türünün Türk Edebiyatındaki Gelişimi Üzerinde Bazı Dikkatler", *Hece* (Türk Romanı Özel Sayısı), Yıl:6, Sayı:65/66/67, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002
- AYTAÇ Gürsel, *Anı Türü ve Demir Özlü'nün "Sürgünde On Yıl"ı, Edebiyat Yazıları II*, Gündoğan Yay., Ankara 1991
- AYVERDİ Sâmiha, "Çocuk", *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, Gökyüzü Yay., 1. bsk., İstanbul, 1987
- BİRİNCİ Ali, "Roman mı, Hâtırat mı?", *Türk Yurdu*, (Türk Romanı Özel Sayısı), Mayıs-Haziran 2000, Cilt:20, Sayı 153-154
- ÇIKLA Selçuk, "Romanda Kurmaca ve Gerçeklik" *Hece* (Türk Romanı Özel Sayısı), Yıl:6, Sayı:65/66/67, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002
- ÇILGIN Alev Sınar, *Türk Roman ve Hikâyesinde İkinci Dünya Savaşı*, Dergâh Yay., İstanbul 2003
- ÇOKUM Sevinç, "Çocuklar Şiirdir", *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, Gökyüzü Yay., 1. bsk., İstanbul, 1987
- GÜLERYÜZ Hasan, *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, PegemA Yay., 2. bsk., Ankara 2003
- GÜNAY Doğan, *Metin Bilgisi*, Multilingual Yay., İstanbul 2001
- GÜNDÜZ Osman, *Düş İle Gerçek Arasında Oktay Akbal'ın Öykücülüğü*, Akçağ Yay., Ankara 2003
- NARLI Mehmet, "Otobiyografi(k)- Roman Her Roman Otobiyografiktir- Otobiyografik Olan Roman Yoktur", *Hece*, (Hayat Edebiyat Siyaset Özel Sayısı) Yıl:8, Sayı 90/91/92, Haziran/Temmuz/Ağustos 2004
- ÖZYER Nuran, *Edebiyat Üzerine, Otobiyografi Türü ve İki Örnek*, Gündoğan Yay., Ankara 1994
- SEYDA Mehmet, *Çocukluk Yılları*, Türk Dil Kurumu Yay.:464, Ankara 1980
- ŞAHİN Abdullah, "Çocuk ve Çocukluk", *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, PegemA Yay., 1. bsk., Ankara, 2007

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*

ŞİMŞEK Tacettin, *Çocuk Edebiyatı*, Rengarenk Yay., 1.bsk., Ankara, 2002

TUNÇ Mustafa Şekip, "Çocuk Mantiğı", *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, Gökyüzü Yay., 1. bsk., İstanbul, 1987

YAPICI Şenay, YAPICI Mehmet, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Anı Yay., Ankara, 2005

YÜCEL Hasan Âli, *Edebiyat Tarihimizden*, İletişim Yay., İstanbul 1989.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-I Winter 2009*